

BAŚŃ (134) *sb f*

baśń (107), bąśń (21); bąśń *BierEz* (3), *GrzegŚm*, *RejZwierc*, *StryjKron* (2); baśń : bąśń *KrowObr* (2 : 1), *BielKron* (1 : 1), *Mącz* (8 : 1), *GórnDworz* (6 : 1), *BudNT* (1 : 2), *ModrzBaz* (6 : 1), *SkarJedn* (2 : 1), *CzechEp* (8 : 1), *NiemObr* (3 : 2), *KochCz* (1 : 1), *WujNT* (6 : 2).

sg N baśń (9). ◊ *G* baśni (5). ◊ *A* baśń (6). ◊ *I* baśnią (1). ◊ *L* baśni (1). ◊ *pl N* baśni (22). ◊ *G* baśni (27). ◊ *D* baśnią (2) *CzechRozm*, *CzechEp*, baśni(o)m (1) *WujNT*. ◊ *A* baśni (26). ◊ *I* baśniami (20); -ami (19), -ami (1) *RejPs*. ◊ *L* baśnią (14); -ach (11), -ach (3) *LubPs*, *ModrzBaz* (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Bajka, mit, opowiadanie o treści fantastycznej, legendarnej lub alegoryczno-dydaktycznej, utwór literacki lub po prostu opowieść; fabula Murm, Mymer¹, Mącz, Calag; fabella Calag* (70) : Ezop też iako mądry był. Wielką radę w baśniach zakrył *BierEz* H2, A3, Fv, F2, F2v, G3v (9); *Murm* 189; *Mymer¹* 10; a i nadz przypomnę y ony przednie rzeczy tylko że sie nam miało baśni niepodobne widziały by były powieściami przodkow nalfych nie wtwierdzone. *RejPs* 114; *KromRozm III* H5; Będę w gorzkości duże fwey tu dziwne baśni stroił *LubPs* hh6v, M2, Q, gg2; *RejWiz* 180; *Leop* 1 *Tim* 1/4; Piáli też o Ráiu ziemskim baśń ktora niżej będzie napisána. *BielKron* 466, 127; *KochZg* A3v; Aesopus. WłaŃne ymię yednego skłádaczá baśni. *Mącz* 5a; *Fabula*. A fabulando dicitur. Powieść, Baśń/ Lubo prawdziwy lubo nieprawdziwy wymysł. *Mącz* 113a, 65d, 397b, 487a; o którym MyŃterium, to iest/ o Ńkrytéy táiemnicy/ gdy wy Láikowie mówicie/ Parabolas mówicie/ baśni mówicie *OrzQuin* F3v; *RejAp* 87v; nie będę ipominał dzieiow Ńtarych/ bo te w. m. bafniámi zowieŃz/ ále powiem rzecz Ńwieżá *GórnDworz* Aa4v, Ff, H8v, O4v, R, Z; w bafniach niemálo rzeczy náydziemy/ Ktoremi pod czás fobie rozum náŃz otrzymy. *HistLan* F4v; *RejZwierc* 188; *BialKaz* L4v; *BudNT* 2.*Thess* 2/1; iako o Sowie w baśniách powiedáia/ że Słońce wŃchodzáce obwiniáŃ/ iz ná iego promienie oczymá Ńwemá żadná miárá pátrzyć niemoglá *ModrzBaz* 2; Ale to podobno baśni co o Troiey á o Dydonie powiedáia. *ModrzBaz* 105, 40v, 94, 107, 135; By nie RzymŃki koŃcioł [...] iużby Ewánielia w baśni Ńię Ezopowe/ iákom rzekł/ obrociłá. *SkarJedn* 151; *Calag* 184; Angelczykowie też y Scotowie práwie z Bafni iáwnych poczátki Ńwoie wywodzá *StryjKron* 61, 782; *KlonŻal* D; *KochCz* [A4], B; *OstrEpit* A3; *WujNT* *Petr* 1/16; *SkarŻyw* 28, 118.

Zwoty: »bawić się baśniami« (3): Abowiern nie oznaymiliŃmy wam mocy y przyŃcia Páná náŃzego Iezu KryŃtá/ bawiác Ńię baśniámi zmyŃlonymi/ ále ogládawŃzy oczymá náŃzymi máieŃtat iego. *BibRadz* 2.*Petr* 1/16, 1.*Tim* 1/4; *WujNT* 1.*Tim* 1/4.

»napleŃć baśniami«: Więc oni Poetowie/ áby z morŃskiej pyány/ [*Wenus*] MiáŃŃ sie byŃlá zyáwić/ nápletli baśniámi. *RejWiz* 37v.

Szeregi: »baśni abo gadki (abo historyje)« (2): mogá być do tego obráne iákie chędogie baśni/ ábo gadki/ ábo hiftorye/ ktoremiby Ńię dzieći pobudzály do roboty *ModrzBaz* 10v; *GosłCast* 31.

»historyje ani baśni«: nie będę ia w. m. ták wiele hiftoryj/ áni baśni wyliczáŃ/ iáko w. m. mnie *GórnDworz* Z8.

»baśń a komedia i cień«: iŃz mu Ńię być iedná baśnią/ á komedyá y cíniem wŃzytko tu ná ziemi zdáŃo *SkarŻyw* 234.

»baśń abo (a) przypowieść; przypowieść i (a) baśń« (3 : 2): Dom ten ktorym poświęcił imieniowi memu/ podam w przypowieść y w baśń v wżytkich narodow. *BibRadz 2.Par 7/20*; tedy by mu fie to zdáło iákoby to byłá iáka baśń ábo iáka przypowieść o iákim proftym pánu *RejPos 191v, 5v* [2 r.], 349v.

»gadki i przypowieści a jakoby baśni«: Izali ci wżytcy nie vczynią o nim gadki y przypowieści/ á iákoby baśni/ mowiąc o nim *BibRadz Hab 2/6*.

2. Wiadomość lub informacja zmyślona, nieprawdziwa, fałszywa, błędna; plotka, kłamstwo; gerrae, lirae, nugae *Mącz (64)* : Powiedali mnie ludzie złościwi baśni [*fabulationes*]/ ale nie tak iako zakon twoy w ktorim ieft prawda wżelka. *WróbŻółt 118/85*; A czynili fobie o nas baśni rozmáyći pogáni y nalmiewiská poruślájąc głowámi fwemi *RejPs 66v; RejKup n6, z3*; A iżby ty ich zmyflone á nieznośne baśni á nyepobożne śidła ktoremi niewinne ludzi zwodzą/ potrzeb á popłowác raczył. *LubPs I4, bb3, bb3 marg*; názbieráią fobie vczyćielow wedle żądliwośći fwoich/ cí ktorych wśfy fwierzbią/ y odwrocą wśfy od prawdy/ á do bální fie obroczą. *Leop 2.Tim 4/12*; Nugatorius Lżywy/ Báśniámi fie pętáyący. *Mącz 252d, 195, 252d; RejAp 194; BudNT Ff8v*; Te słowá/ krolu/ [...] tobie/ y oyczyźnie Vpad opowiadáią [...] Nie wáz ich fobie lekcze/ áni miey zá baśni. *KochOdpr D2v; SkarŻyw 59, 102, 270; ArtKanc K18; WujNT Xxxxxx 2v, Aaaaaa 2; KlonWor 46*.

Zwrot: »baśni bajać«: Nie z owych co owo w nich iedno baśni báią/ A co potrzebnieyżzego o to máło dbáią. *RejWiz 79v*.

Szeregi: »baśni albo lekkie powieści ludzkie«: Gdy fie baśny álbo lekkie powieści luckie vkoyą. *Mącz 137a*.

»baśni a plotki; plotki a baśni« (1 : 1): *RejKup Iv*; A iefliż to s pilnoćią fobie przeczytály/ Służna áby fie ná to dobrze rozmyśláły. Ze chociaż fie to baśni á plotki im zdádzą/ Wízakoż młodym czytájąc ićcie nie závádzą. *HistLan F4v*.

»baśni i rozmowy płonne«: Pletliwe baśni y rozmowy płonne/ y wśzu fię iey dotknąc nie mogły. *SkarŻyw 13*.

»baśni a (i) sny« (3): bo się już nie to w Polsce dzieje, co Pana Boga wola jest, jeno co nam kto z baśni a snow swoich wymyśli *Diar 33; KochOdpr D; ArtKanc Q3*.

»omylne powieści a baśni«: Wiele kroć mię złościwi wśprawowáli fwemi omylnemi powieściami á práwie iákoby bálniami ábych od ftąpił d [!] zakonu twego *RejPs 181v*.

a. W polemice religijnej katolicko-protestanckiej: błędne wierzenie, fałszywa nauka, wywód heretycki (34) : *RejKup k6; RejAp 140v*; Pomniśz czytelniku miły/ iáko maż práwy Kościoł po tych czterzech słowkách poznác: A iáko też Heretycki przeciwnymi czterzmi wytknąć maż Tych baśni nie słuchay/ gdy mowią *SkarJedn 35*; Ale iż mię iuz tefzkno y wtyd przypominác tylko á nie wyprawowác takie baśni/ y śprofné słowá Bożego śzárpania *CzechEp 321, 98, 99; NiemObr 121*; Dáleko tedy więcey vznáwác y wyznáwác mamy podobne cudá y śprawy Boże przy ofierze Młzey S. [...]: ktore niewierni haeretycy odrzucáią/ y zá baśni máią *WujNT 322, 2.Tim 4/4*.

Zwrot: »bawić się baśniami« (2): áby zdrowi byli w wierze: Nie báwiąc fię żydowskimi baśniami *CzechEp 117 [idem] WujNT Tit 1/14*. Cf »baśni żydowskie«.

Wyrażenia: »baśni antychrystowe« (2): A ku wietłzey pewności vmyłtu łwego/ y ku ząbieżeniu Kąpernáylkiemu mniemaniu/ y bąńniám Antichriftowym/ to ielzće przydał: to czyńcie na moię pámiątkę. *CzechRozm* 266; *CzechEp* 104.

»bab(sk)ie baśni« (5): Ktorą náukę Pan Bog zowie [...] bąbłkimi bąńniám/ łgárłtwem/ chythrością ludzką *KrowObr* A2v; *BudNT* t8v; *CzechRozm* 221v; *SkarJedn* 233; *WujNT* 1.Tim 4/7.

»baśni ludzkie« (3): Bo fię nigdy pletliwe bąśni ludzkie/ iáko plewy z pńzenicą z łłowem Bożym welpólek nie zgodzą áni ołtoię. *CzechEp* 322; ludzie porzuciwłzy prawdziwe ćwiczenie w łłowie Bożym/ [...] vdáli fię zá wmyłty/ y bąńniám ludzkimi/ ktorymi/ z práwdziwey drogi Chriłłtyáńskiey pobożności zwiedzieni łą. *NiemObr* 80, 53. *Cf* »baśni (i) plotki (i) wymysł«.

»mnichowskie baśni« (2): Mnichowskie bąńni o gniewie Bozym który łyn BOzy vbłagał. *CzechRozm* 221v *margin*, **2.

»żydowskie (i pogańskie) baśni« (4): Karz tákowe łrodze/ áby byli zdrowi w wierze nieflucháiąc żydowlkich bąśni/ y náuk ludzkich/ odwráćájących od prawdy. *KrowObr* 61v, 99v; *CzechEp* 117; *WujNT* Tit 1/14.

Szeregi: »baśni (albo błędy) a (i) wymysł; wymysł, baśni« (3 : 1): Aby krzełciyánye wtym bąśni żydowlkich/ álbo błędow y wmyłłow kácerłkich/ ktorych łye yuż potrołse ząwadzáło/ nyenáłłádowáli. *KromRozm II* dv; *RejAp* 89; *GrzegŚm* 29; *NiemObr* 84.

»baśni (i) plotki (i) wymysł« (4): Azaby fię kiedykolwiek ci nowi X. K. theologowie/ [...] mogli [...] włzytkie cząry/ gułłá/ bálwochwálłtwá/ wmyłty/ bąśni/ plotki y vłtawy kościolá Rzymłkie⁸⁰ z wiernych ludzi łerc wykorzenić *CzechEp* 111, 122; *NiemObr* 80, 165.

»plotki, baśni i kalumnije«: Bom też do tych odpilow i zwłázczá ná plotki nikczemne/ bąśni y kálumnije łprołne nie bårzo łkory. *CzechEp* *2v.

»sny a baśni«: IEłt w tym Płalmie iákoby łfukánie náuczycielow fáłłzywych/ ktorzy od náuk Páńłkich do wmyłłow ludzkich odłtępuią/ łnow a bąśni ich náuczájąc. *LubPs* C3.

Synonimy: 1. bajka, fabuła, gadka, historyja, powieść, przypowieść, wymysł; 2. brednia, fraszka, plotka, wymysł.